

Časopis *Hrvatica*: očuvanje hrvatskoga identiteta i domoljublja među iseljenim Hrvatima

Pavo Norac-Kevo¹

Za razliku od ostaloga iseljeničkoga tiska, časopis *Hrvatica* namijenjen je prvenstveno ženama, djevojkama i majkama, kako u iseljeništvu, tako i u Domovini. Namjera je bila da ih se putem seminara/tečaja potakne da budu partneri u izgradnji budućnosti svojega naroda. Neumorni rad ljudi u hrvatskim tiskovinama među iseljenim Hrvatima (*Hrvatska revija*, *Danica*, *Hrvatska budućnost*, *Hrvatski tjednik*, *Hrvatski put*, *Otpor*...) apelira na ljudsku izgrađenost, ozbiljnost i domoljublje Hrvata izvan Hrvatske. Svi nastoje uzdignuti ili izgraditi političku svijest pripadnika hrvatskoga naroda jer samo takvi mogli su doći do cilja: samostalnosti Hrvatske.

Zato će se u ovom radu prikazati djelovanje i rad suradnica u časopisu *Hrvatica* koje u razgovoru otkrivaju kako su, živeći i radeći s Hrvatima i Hrvatima u iseljeništvu, utjecale, bilo pisanjem, bilo seminarima/tečajevima, na čuvanje i izgrađivanje identiteta Hrvatica u iseljeništvu. Na taj način približavale su hrvatsku riječ Hrvatima, ali i utjecale su svojim djelovanjem da se o časopisu *Hrvatica* pročuje u iseljeništvu. Zbog toga su pretrpjele i fizičke napade jer nije bilo uvijek dobro biti Hrvat.

Ključne riječi: domoljublje, *Hrvatica*, iseljeništvu, tisak.

---

¹ Pavo Norac-Kevo, mag. theol., Ministarstvo hrvatskih branitelja, Trg Nevenke Topalušić 1, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: pavo.norac.kevo@gmail.com.

1. Uvod

Prvi časopis naslova *Hrvatica* pokrenula je 1939. godine² Marija Jurić Zagorka u svom stanu na zagrebačkom Dolcu te je putem njega promovirala feminizam, socijalizam i domoljubna načela. Ovaj rad posvećen je drugom časopisu naslova *Hrvatica* te će se razmotriti njegova uloga u očuvanju hrvatskoga identiteta i promicanju domoljublja u iseljeništvu. Časopis *Hrvatica* u počecima je imao podnaslov: *časopis za ženu i dom*, a zatim i: *časopis za suvremenu hrvatsku obitelj*, a tiskan je u Chicagu u Sjedinjenim Američkim Državama i bio je namijenjen hrvatskim ženama u iseljeništvu. Profil hrvatskog iseljeništva u drugoj polovici 20. stoljeća bitno se razlikuje od profila ranijih iseljeničkih valova. Ovi iseljenici imaju drugačije potrebe, višu školsku spremu i veći interes za kulturni život, znanost i obrazovanje te traže uspjeh u svim područjima života, a ne samo u financijama. Časopis *Hrvatica*, ponajprije namijenjen ženama, nadopunjuje već postojeće tjednike i mjesečnike raznih iseljeničkih publikacija koje se ne bave ženskim temama. Ujedno, časopis *Hrvatica* otvara dosad nepostojeću platformu komunikacije među Hrvaticama diljem sjevernoameričkog kontinenta te tako i Hrvatice u iseljeništvu postaju ravnopravni partneri u izgradnji budućnosti svojega naroda te ostvaruju stoljetni san: samostalnost Hrvatske.

Zato će se najprije u ovom radu donijeti kratki prikaz hrvatskog iseljeništva u Chicagu da bi se u drugom dijelu iznijeli podatci iz razgovora autora s urednicama i članovima Uredništva časopisa *Hrvatica*: Danicom Glavaš, Olgom Dizdar i Katarinom Pejaković iz kolovoza i rujna 2022. Transkript razgovora vođenih metodom polustrukturiranih intervjuua uživo i audiozapis s potrebnom suglasnosti nalaze se kod autora ovog rada.

U središnjem dijelu ovoga rada prikazat će se djelovanje i rad uredništva i suradnica u časopisu *Hrvatica* koje u razgovoru/intervjuu otkrivaju kako su, živeći i radeći s Hrvatima i Hrvaticama u iseljeništvu, utjecale, bilo pisanjem, bilo seminarima/tečajevima, na čuvanje hrvatskoga identiteta, njegovanje domoljublja te izgrađivanje duha Hrvatica u iseljeništvu. Pazeći na objektivnost i pouzdanost, koristit će se analiza sadržaja navedenih intervjuua.

2 Marija Jurić Zagorka (1873.–1957.) pokrenula je časopis „Hrvatica: časopis za ženu i dom“ koji je izlazio i pod drugim imenima kao „Novi ženski list“ i „Ženski list: za modu, zabavu i kućanstvo“.

2. Hrvatska iseljenička zajednica u Chicagu

Iako je tijekom povijesti teritorij Hrvatske zbog svojih povoljnih klimatskih i reljefnih značajki smatran privlačnim prostorom za naseljavanje i življenje, također je nerijetko bio predmet ratova i sukoba mnogih država i imperija koji su poticali dobrovoljna, ali i prisilna kretanja stanovništva. Mnogi Hrvati morali su napustiti domovinu i zbog progona koje su provodile tadašnje vlasti tako da je iseljavanje Hrvata u druge zemlje gotovo uvijek bilo političke, gospodarske ili ekonomske naravi (Norac-Kevo, 2020, 367). Prema Milardoviću Eduard Kale navodi da je „...u hijerarhiji vrednota Hrvatske kao zajednice na prvom je mjestu domoljublje (kult domovine), zatim žrtvovanje (kult žrtve), te izdržljivosti (ustrajnosti i rada) slobode i pravednosti“ (Milardović, 1992, 169). Spomenute vrjednote postale su sastavni dio svjetonazora hrvatskih iseljenika koji ih uspijevaju očuvati.

Hrvatska useljenička zajednica u Chicagu ne spada među najstarije iako Hrvati ovdje dolaze vrlo rano, već u drugoj polovici 19. stoljeća. Za hrvatske useljenike koji su tada u ogromnom postotku bili nepismeni i nisu mogli obavljati neke stručne poslove, Chicago je bio odlična destinacija zbog svoje industrije čelika, kao i zbog velikih klaonica u kojima su lako mogli naći i dobiti posao. Također, Chicago sa svojom okolicom imao je i razvijenu proizvodnju i trgovinu poljoprivrednim proizvodima pa je tako postao odredište mnogim hrvatskim iseljenicima već od 1867. koji su bili iz ruralne Hrvatske: Dalmacije, Like, Gorskog kotara, Hrvatskog primorja, Žumberka i okolice Zagreba, da bi oko godine 1900. došli prvi hrvatski doseljenici i iz Bosne i Hercegovine (Holjevac, 1968, 79).

Važan događaj bilo je osnivanje „Hrvatske bratske zajednice“ krajem 19. stoljeća kao i osnivanje drugih hrvatskih društvenih udruga. Naime, zbog čestih nesreća i ozljeđivanja na radu te nedostatka potpore obiteljima unesrećenih Hrvata osjećala se velika potreba za takvim društvima u kojima je onda naravno njegovana i hrvatska kultura. Mnoga su društva izdavala i svoje listove. No, na kvalitetne listove i časopise trebat će čekati sve do vremena nakon Drugoga svjetskog rata, kada je u Ameriku došao veliki broj hrvatskih novinara i intelektualaca. Krajem 19. stoljeća hrvatska zajednica u Chicagu postaje druga prema veličini, odmah iza Pittsburgha. Već početkom 20. st. počeli su osnivati

i svoja društva³. Jedno od prvih bila je Hrvatska zajednica „Illinois“ (nastala 1905. zbog neslaganja s Hrvatskom bratskom zajednicom), a izdavali su i svoj časopis *Hrvatska zastava*. Također je jedno od najstarijih pjevačkih hrvatskih društava nastalo u Chicagu i nosilo je ime „Zora“. Početkom 20. stoljeća počinju se osnivati i hrvatske župe u Chicagu pa je život hrvatskih useljenika bio kudikamo lakši⁴. Iako su se dogodila velika iseljavanja hrvatskog stanovništva u zemlje prekoceanskog svijeta. Hrvati i Hrvatice koji su se našli u tuđini, kako bi očuvali hrvatski identitet, kulturu i vrijednosti, osnivali su različita folklorna društva, sportska udruženja, tiskovine i sl.

3. Časopis *Hrvatica*

Šezdesetih godina 20. stoljeća osnivaju se mnoge hrvatske udruge i razna društva koja svojim idejama i organizacijom događaja proizvode razne napeposti među Hrvatima Chicaga. Naime, različiti naraštaji hrvatskih iseljenika napuštali su domovinu u različitim društvenim i političkim okolnostima te su formirali svoju sliku Hrvatske na različite načine kao i tražili i stvarali svoj nacionalni identitet. Takve slike Hrvatske nisu uvijek odgovarale svim iseljenim Hrvatima. Svoj identitet stvaraju, smatra Lozina, upravo u vrijeme kad je, prema Huntingtonu, nacionalni identitet u Americi počeo prevladavati nad ostalim tipovima identiteta, nakon Građanskog rata od 1861. do 1865. godine, a svoj procvat američki nacionalizam doživio je sredinom 20-tog stoljeća (Lozina, 2007, 308). Tako će hrvatsko iseljeničtvo organizirati brojne događaje i postati glasnogovornik Hrvatske u svijetu. Jedna takva zajednica, kao što je i ranije spomenuto, bila je zajednica Hrvata u Chicagu, Promicala je istinu o položaju Hrvata u komunističkoj Jugoslaviji i pozivala na promjene. Ipak kao da je slom Hrvatskog proljeća u Domovini donio novi odgovor, pa će Hrvati Chicaga već kasnijih sedamdesetih godina postati jedni od najrazboritijih Hrvata u cijelom svijetu. Naime, htjeli su pomoći Domovini raznim akcijama često žrtvujući slobodu i život. I uza sve teškoće postaju živi svjedoci raznih neprijateljskih akcija (Glavaš, 2002, 212). U takvom ozračju nastaje časopis *Hrvatica*.

Časopis *Hrvatica* jedna je od tiskovina iseljeničkog stanovništva koji je nastao u hrvatskoj iseljeničkoj zajednici u gradu Chicagu koja je predstavljala

3 Jedno od društava bilo je i društvo „Strossmayer“, osnovano 29. siječnja 1892., koje je razvilo prvu hrvatsku zastavu u SAD (Holjevac, 1968, 92).

4 Hrvatski svjetski kongres (2022). „Hrvati u Chicagu“. <https://hsk.hr/2011/06/06/hrvati-u-chicagu/>. Pristup ostvaren 24. kolovoza 2022.

jednu od većih zajednica iseljenih Hrvata u tom vremenu i na tom području. Ovaj časopis ističe se od ostalih tiskovina tog vremena jer je namijenjen djevojkama, ženama i majkama koje su se našle u iseljeništvu u to doba. Časopis otvora mali prostor u velikom, stranom svijetu gdje djevojke, žene i majke mogu u svojim rubrikama, a ponajviše u seminarima, približiti se jedna drugoj i povezati jedna s drugom. Na taj način časopis pruža platformu za razgovor o otvorenim pitanjima i razmjenu mišljenja, razumijevanje i odgovore koja se ne nalazi u drugom hrvatskom izvandomovinskom tisku.

Kako je časopis nastao unutar zajednice Hrvata, potrebno je tumačiti kako su i zbog čega takve zajednice uopće nastajale te što su one predstavljale za iseljene Hrvate tog vremena. Nakon dolaska u nepoznato mjesto, svaki useljenik traži nešto svoje i nešto poznato. Nešto što će ga povezati s domovinom i pružiti mu osjećaj sigurnosti i olakšati integraciju u novu sredinu. Matična lokalna zajednica bitna je u životu svakog novopridošlog iseljenika. Unutar nje iseljenik može potražiti savjet o prvim koracima prilagodbe u novoj sredini. Useljenici koji dođu u mjesto gdje djeluje zajednica ili gdje djeluje Hrvatska katolička misija osjećaju se iznimno sretnima jer je time polovica njihovih problema riješena, o čemu može potvrditi svaki hrvatski iseljenik.

Zajednice Hrvata u Sjevernoj Americi imale su različit intenzitet djelovanja tijekom godina. Tijekom prvih godina useljavanja Hrvata na američko tlo zajednice Hrvata bile su male i uglavnom bez hrvatskih svećenika. Tada su useljavali uglavnom mladići i samci koji su prihvaćali teške fizičke poslove. Htjeli su se što prije obogatiti i vratiti kući. Mukotrpan rad, gradska užurbana sredina, niži stupanj obrazovanja doveli su do toga da naglasak tadašnjih iseljenika nije bio toliko na očuvanju hrvatskih tradicija i jezika, već na pukom preživljavanju i zaradi u nadi da će se što prije moći vratiti svojim obiteljima, u svoju domovinu. Zatim, za vrijeme 2. svjetskog rata, u Sjevernu Ameriku dolazi novi val hrvatskih useljenika među kojima su ovog puta i mnogi stručnjaci koji su obrazovaniji i organiziraniji od pripadnike „stare dijaspore“. Više shvaćaju vrijednost zajedništva te koliko je to zajedništvo u stranoj zemlji važno i koliko ono može biti od koristi. Poslije njihova dolaska uskoro se osnivaju hrvatske katoličke misije koje postaju okosnica društvenog i kulturnog života iseljništva u svijetu.

Na području samoga grada Chicaga djelovalo je nekoliko hrvatskih katoličkih župa koje su suradnjom izgradile bogati kulturni, vjerski i društveni život

doseljenih Hrvata. Upravo zbog toga takve su zajednice bile idealno mjesto za pokretanje novog časopisa, drugačijeg od već do tada postojećih, koji će dati pravo glasa hrvatskoj ženi koja je bila najvažniji instrument očuvanja hrvatskog identiteta i obitelji te zajednice gdje je živjela. Zbog čega se toliko htjela naglasiti uloga žene? Naši stari pretci znali su reći: „Narod se odgaja na majčini grudima“ Što su pod time točno mislili i kakve to veze ima s hrvatskom ženom i majkom u iseljeništvu? Za hrvatsku ženu i majku smatralo se da je imala važnu ulogu u očuvanju hrvatske svijesti u generacijama rođenim u iseljeništvu. Dok je s jedne strane, otac bio hranitelj obitelji, majka je bila odgajateljica. Ona je ta koja je u djecu usadila vjeru i ljubav i hrvatski jezik i koja ih je naučila da budu ponosni na svoj narod, staru i bogatu kulturu te da budu ponosni i poštteni predstavnici te kulture u mnoštvu drugih naroda među kojima žive.

Samu ideju za časopis dao je uzorni svećenik i književnik fra Hrvoslav Ban. On se dogovorio s Hrvaticom, gospođom Ljubicom Šego o tiskanju samog časopisa što je ona prihvatila te postala tako prvom urednicom časopisa *Hrvatica*. Gospođa Šego zatim se obratila gospođi Danici Glavaš za suradnju što je ova prihvatila s ljubavlju i oduševljenjem. Gospođa Glavaš tako je obavljala veći dio obaveza oko uređivanja, administracije, tiskanja te oko raznih organizacijskih poslova. U dogovoru s drugim Hrvaticama radile su sa zanosom na ostvarenju časopisa kako bi obavijestile Hrvatice i u drugim gradovima za potrebnu suradnju. Tako će sugovornica Pejaković istaknuti: „Posebne teme koje su se u časopisu obrađivale bile su domoljublje, ljubav prema obitelji, a iznad svega vjera jer su se Hrvatice redovito družile odlaskom na misu i zbog raznih društvenih aktivnosti.“ Sam časopis financirao se donacijama i pretplatom. Uz časopis, organizirali su se i razni seminari. Uloga seminara bila je razmjena ideja i znanja, upoznavanje, čuvanje i širenje hrvatskog jezika gdje god je bilo Hrvata kojima je to bilo važno. Gospođa Pejaković rado će napomeniti da je riječ o razdoblju od godine 1977. do 1989. ističući dvomjesečno izdanje, dvobojnu naslovnice te stalne rubrike poput slike ili opisa jednoga hrvatskoga grada, savjeti, obljetnice, dopisi, pisma i zanimljivosti na svojih dvadeset stranica.

Isto tako, časopisom *Hrvatica* hrvatskoj se ženi i majci željelo poslati tri važne poruke koje su ujedno i glavni razlozi osnivanja časopisa koji je ponajprije namijenjen ženama. Prva poruka časopisa poruka je hrvatskoj majci i ženi kako nije sama te kako većina iseljenih Hrvatica, ako ne i sve Hrvatice u iseljeništvu razumiju i dijele njezinu tugu za rodbinom i nostalgiju za domovinom,

kao i teškoće u privikavanju na tuđinu, složenost učenja novog stranog jezika, usvajanja novih običaja, upoznavanja novih susjeda, poteškoće u odgoju djece koja su pod utjecajem sredine u kojoj odrastaju, poteškoće u održavanju ravnoteže obitelji u kojoj je otac često radio dva posla, a djeca su ga malo viđala i izgubila razumijevanje za očinske odnose u obitelji.

Druga poruka koju je časopis želio odaslati poruka je podrške koja je često u tuđini potrebna. Časopisom se željela odaslati poruka da se svaka Hrvatica koja čita časopis može osloniti na druge Hrvatice u svojoj zajednici. Isto tako, da može i pisanim putem zatražiti savjet od samog uredništva časopisa ili pak svojim dopisima sudjelovati u časopisu dijeleći svoja iskustva kako bi pomogla drugima koji se nalaze u istoj ili sličnoj situaciji kao i ona te kako bi se na taj način barem malo osjećala kao da je dio zajednice i kao da je malo manje sama u mukama koje su ju snašle. Shodno tome je i gospođa Olga Dizdar, jedna od urednica koja je sudjelovala u izradi časopisa, objasnila značenje koje je časopis imao za nju: „Dok sam bila u iseljeništvu časopis je za mene značio održavanje poznavanja hrvatskog jezika te kao osoba koja se našla izvan svoje kulture i osjećala nedostatak identiteta i pripadnosti koju je željela sačuvati, kroz čitanje časopisa osjetila sam se manje samom. Svatko želi nekome ili nekamo pripadati pa je gotovo u stranom svijetu taj osjećaj još izraženiji.“ Ona će rado istaknuti da je časopis pokrenut za vrijeme Marije Jurić Zagorke i da nikada nije ugašen; samo se našao u nekom bezvremenskom prostoru te čeka osobe i/ili okolnosti da ga ponovno ožive i prilagode sadašnjosti.

Treća važna poruka ovog časopisa bila je odašiljanje suradnje. Jedna od najistaknutijih karakteristika iseljeničkog društva brisanje je klasnih razlika u zajedništvu koje je uključivalo sve slojeve i klase iseljeničkog društva jer su u iseljeništvu titule značile vrlo malo. Isticalo se poštenje i odanost svome narodu te zajedništvo. Upravo je časopis *Hrvatica* promicao okupljanje hrvatskih žena iz svih slojeva i klasa u iseljeništvu zbog međusobnog pomaganja i suradnje. Jedan dio njih koje su bile vještije u pisanju i bolje se služile engleskim jezikom pomagale su u vezi s popunjavanjem službenih dokumenata. S druge strane, one koje su bolje pekly kolače i kuhale, uzvatile su pomoć na ovaj način. Neke su imale dugo životno iskustvo u iseljeništvu i svojim savjetima i ohrabrenjem pomagale su novopridošlim obiteljima. Unutar zajednica trudilo se da ne postoji podjela na starije i mlađe, obrazovanije i one manje obrazovane, već su svi radili ravnopravno i zajedno za zajednički cilj. Gospođa Glavaš će tako reći:

„Kao što nas vjera uči, svi smo jednaki u Božjim očima. Bilo kakva podjela narušila bi sklad zajednice i uloženo je puno truda da se to izbjegne“.

Sve u svemu, ovaj časopis ističe se od ostale tiskovine tog vremena jer je namijenjen djevojkama, ženama i majkama koje su se našle u iseljeništvu u to doba s namjerom da otvori mali prostor u velikom, stranom svijetu gdje one mogu putem svojih rubrika, a ponajviše sa seminarima približiti se jedna drugoj i povezati jedna s drugom te im pružiti platformu za razgovor i razmjenu mišljenja, kako o otvorenim pitanjima, tako i o razumijevanju i odgovorima koja ne bi nailazili u drugom hrvatskom izvandomovinskom tisku. Tako je časopis *Hrvatica* informirao, povezao i osposobio hrvatske žene za kulturni, društveni i politički doprinos hrvatskom iseljeništvu.

Na taj način urednice i suradnice časopisa *Hrvatica* čuvale su identitet hrvatskog naroda ne zdvajajući i ne zaboravljajući da čuvanje i očuvanje identiteta počinje i završava na Hrvaticama-majkama i ženama.

4. Zaključak

Djelovanje i rad urednica i suradnica u časopisu *Hrvatica*, bilo pisanjem, bilo seminarima/tečajevima, utjecao je na izgrađivanje identiteta *Hrvatica* u iseljeništvu kao i na čuvanje hrvatskoga identiteta te njegovanje domoljublja među njima. Časopis je približavao, informirao, povezivao i donosio hrvatsku riječ Hrvaticama tako da su Hrvaticice u iseljeništvu htjele i mogle biti ravnopravni partneri u izgradnji budućnosti svojega naroda te ostvariti stoljetni san: samostalnost Hrvatske. Svojom suradnjom, podrškom, razumijevanjem, ljubavlju prema Hrvatskoj i njenim ljudima ma gdje god oni bili i živjeli, to su i ostvarile. Iako sugovornice priželjkuju da časopis nije ugašen ili se samo nalazi u nekom bezvremenskom prostoru i čeka osobe da ga ponovno ožive i prilagode sadašnjosti, smatraju da je časopis *Hrvatica* ispunio svoj svrhu – pridonio očuvanju identiteta i njegovanju domoljublja koje je sve kulminiralo u ostvarenju sna – Hrvatske.

Popis literature

- Glavaš, Vlado (2022). Hrvatski radio sat Slobodna Hrvatska iz Chicaga. *Hrvatska izvan domovine IV*. (ur.) Hebrang Grgić, Ivana.; Lemić, Vlatka; Sopta, Marin; Trošelj Miočević, Tanja. Zagreb. Tiskara Zelina d.d. 211–224.
- Holjevac, Većeslav (1968). *Hrvati izvan domovine*. Zagreb. Matica Hrvatska.
- Hrvatski svjetski kongres (2022). „Hrvati u Chicagu“, <https://hsk.hr/2011/06/06/hrvati-u-chicagu/>.
- Lozina, Duško (2007). Samuel Huntington - Tko smo mi? *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 44., 2. 307–309.
- Milardović, Anđelko (1992). Hrvatske kulturne zajednice u Europi i njihova uloga u čuvanju hrvatskoga kulturnog i nacionalnog identiteta. *Migracijske i etničke teme*, 8(2), Zagreb. Institut za migracije i narodnosti. 167–181.
- Norac-Kevo, Pavo (2022). Uloga Hrvatskoga kulturnoga centra u Vancouveru u očuvanju hrvatskoga identiteta kroz kulturu i jezik. U: *Hrvatska izvan domovine IV*. Hebrang Grgić, Ivana.; Lemić, Vlatka; Sopta, Marin; Trošelj Miočević, Tanja. Zagreb. Tiskara Zelina d.d. 367–377.

The *Hrvatica* Magazine – The Preservation of Croatian Identity and Patriotism Among Expatriate Croatian Women

Summary

Unlike other emigrant printed media, the *Hrvatica* magazine was intended primarily for women, girls and mothers, both in emigration and in the homeland. The intention was to encourage them through seminars/courses to be partners in building the future of their people. The tireless work of people in the Croatian press among expatriate Croats (*Hrvatska revija*, *Danica*, *Hrvatska budućnost*, *Hrvatski tjednik*, *Hrvatski put*, *Otpor...*) appealed to the human nature, seriousness and patriotism of Croats outside Croatia. Everyone strove to raise or build the political consciousness of members of the Croatian nation, because only in this was the goal of Croatia's independence could be reached. This paper will present the activities and work of the collaborators in the *Hrvatica* magazine, who revealed through conversations, by living and working with Croatian men and women in the diaspora, influencing either through writing or seminars/courses, the preservation and development of identity of Croatian women. In this way, they brought the Croatian word closer to Croats. Little information is available on the *Hrvatica* magazine precisely because it was kept under wraps at a time when Croats in the diaspora often endured severe setbacks, even suffering physical attacks.

Keywords: Croatian woman, emigration, patriotism, press.